

Rösträttsstriden före sekelskiftet

I SVERIGE, liksom i många andra länder, har man sedan demokratin blivit ett honnörsord gärna talat om folkstyrelsens "urgamla" förankring i vårt land. Som motivering för självglorifieringen används de mest skiftande historiska data: vår riksdag, som kan spåras tillbaka mer än 500 år, även om den långa tider saknat betydelse, frånvaron av egentlig liv egenkap, den aristokratiska parlamentarismen under frihetstiden, de relativt starka garantierna för tryckfriheten under den år 1809 etablerade regimen. I själva verket hörde Sverige under 1800-talet, om man i demokratin ser ett framsteg, till de mest efterblivna länderna i Nord- och Mellanuropa. Den föräldrade fyrståndsrepresentationen upprätthölls till 1866. Då infördes visserligen en ny ordning, men den hörde till de mest odemokratiska i Europa; de förmodnare behärskade första kammaren, rösträtt till andra kammaren hade, enligt penningstreet, blott en femtedel av de vuxna männen, ansatserna till parlamentarisk regeringsbildning var ytterligt svaga. Sverige förblev länge

Teckningen illustrerar samspelet mellan liberaler och socialdemokrater år 1894: de tidigare antagonisterna John Olsson och Hjalmar Branting omfamnar varann under David Bergströms överinseende.

ett land av byråkrater och jordbrukare. Efterblivenheten var socialt betingad: i fråga om intellektualisering, industrialisering, kommersialisering, framträdandet av fria yrken (advokater, publicister, läkare) kom Sverige sent, för att i början av 1900-talet successivt

bli ett av de mest "moderna" länderna i Europa.

Det hör till de många förtjänsterna i Torbjörn Vallinders avhandling *I kamp för demokratin*, Rösträttsrörelsen i Sverige 1886-1900 (Natur och Kultur, 22:—) att författaren inte slätar över detta

förhållande, även om han knappast med tillbörlig skärpa betonar det — några internationella jämförelser skulle ha ställt det svenska problemet i klarare belysning. Vallinder söker främst skildra den svenska rösträttsrörelsen under den angivna tiden, med folkriksdagarna 1893 och 1896 som kulminationspunkter. Åtskilligt har redan skrivits på detta område, men Vallinder drar både i stora linjer och i detaljer med klokhed, försiktighet och objektivitet i en behaglig stil fram åtskilligt mer än sina föregångare.

Vallinder visar upp att rösträttsrörelsen hade starkt folkligt stöd i jämförelse med riksdagen. Rösträttspetitionen 1893 exempelvis undertecknades av 364 000 personer, medan antalet röstberättigade var 310 000 vid 1896 års andrakammarval och de röstande 140 000 (ofta röstade blott en bråkdel av det ringa antalet rösträttsinnehavare). Han betonar också att trots detta kravet på rösträttsens förallmänligande hade ett ganska ljumt stöd av de utestängda folkgrupperna; det var ett begränsat antal agitatorer och organisationer — bland de senare främst David Bergström — som skötte trafiken. Folkets massa, skrev en av rörelsens talare, "har ingen aning om att det kan bli ett bättre samhällsskick här än det nu existerande, och kan således icke heller känna någon drift att sträva därefter." En kärntrupp inom rösträttsfolket var industriarbetarna, som snabbt växte i antal och i stigande omfattning slöt sig till socialdemokratin, även om de som

kunde kallas liberaler eller radikaler ägde stark majoritet på folkriksdagarna. Bland de ledande inom rörelsen var många medlemmar av fria yrken (överallt i världen demokratiens banerförare), medan ämbetsmännen och de besuttna jordbrukarna, dominerande i andra kammaren, var föga verksamma i arbetet för medborgarrättens förallmänligande.

Allt detta sammanhänger med den allmänna efterblivenheten och bristen på bestämda föreställningar om vad som skulle uträttas med den allmänna rösträtten. Stimulanser var införandet av livsmedelstullar, som irriterade stora konsumentgrupper, rustningskraven och rustningsbesluten,

som gav skärpa åt parollen "rösträtt och värnplikt", det norska exemplet och oron för att storsvenskarna skulle söka bevara unionen med vapenmakt. Stundom stimulerande, stundom försvärande var motsättningen mellan liberaler och socialister inom rörelsen. Samgåendet mellan dessa båda riktningar var nödvändigt för att under 1900-talets första årtionden genomföra både den allmänna rösträtten och parlamentarismen — och därmed demokratin.

Ett synnerligen intressant, välkomponerat och välskrivet kapitel ägnar Vallinder åt rösträttsrörelsens idéer. Den intelligenten genomgången av de föga märkliga ideologiska argumenten slutar med två väsentliga påpekanden. Dels att rösträttsmännen främst visade upp den bestående ordningens motsägelser och orimligheter och mindre ägnade sig åt försök att bevisa demokratiens förträfflighet. Dels att de i gemen inte hade alltför grova illusioner om det lyckotillstånd folkstyrelsen skulle medföra. I detta hänseende, liksom i fråga om passion och användna påtryckningsmedel, framstår demokratiseringsarbetet i Sverige som ett relativt blekt, eller om man så vill, sansat inslag i de europeiska fokens kamp för självstyrelse.

HERBERT TINGSTEN